

ԵՐԵՎԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆ
ԱՐԵՎԵԼԱԳԻՏՈՒԹՅԱՆ ՖԱԿՈՒԼՏԵՏ

ԱՐԵՎԵԼԱԳԻՏՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

*Նվիրվում է ԵՊՀ արևելագիտության ֆակուլտետի
հիմնադրման 50-ամյակին*

№ 14

ԵՐԵՎԱՆ
ԵՊՀ ՀՐԱՏԱՐԱԿՉՈՒԹՅՈՒՆ
2018

ЕРЕВАНСКИЙ ГОСУДАРСТВЕННЫЙ УНИВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ ВОСТОКОВЕДЕНИЯ

ВОПРОСЫ ВОСТОКОВЕДЕНИЯ

*Посвящается 50-летию основания факультета востоковедения
ЕГУ*

№ 14

Ереван
Издательство ЕГУ
2018

YEREVAN STATE UNIVERSITY
FACULTY OF ORIENTAL STUDIES

JOURNAL OF ORIENTAL STUDIES

*Dedicated to the 50th anniversary of the foundation of the faculty
of Oriental Studies of YSU*

№ 14

YEREVAN
YSU PRESS
2018

**Հրատարակվում է Երևանի պետական համալսարանի
արևելագիտության ֆակուլտետի
գիտական խորհրդի որոշմամբ**

Խմբագրական խորհուրդ՝

Մելքոնյան Ռուբեն բ.գ.թ., պրոֆեսոր (խմբագիր)

Մելիքյան Գուրգեն բ.գ.թ., պրոֆեսոր

Խառատյան Ալբերտ պ.գ.դ., պրոֆեսոր, ՀՀ ԳԱԱ թղթակից-անդամ

Սաֆրաստյան Ռուբեն պ.գ.դ., պրոֆեսոր, ՀՀ ԳԱԱ ակադեմիկոս

Հովհաննիսյան Լավրենտի բ.գ.դ., պրոֆեսոր, ՀՀ ԳԱԱ թղթ.-անդամ

Հովհաննիսյան Դավիթ բ.գ.թ., պրոֆեսոր

Սաֆարյան Ալեքսանդր պ.գ.թ., պրոֆեսոր

Ոսկանյան Վարդան բ.գ.թ., դոցենտ

Քոչարյան Հայկ պ.գ.թ., դոցենտ

Սարգսյան Լևոն պ.գ.դ., պրոֆեսոր

Կարապետյան Ռուբեն պ.գ.դ.

Տեր-Մաթևոսյան Վահրամ պ.գ.դ.

Գրեկյան Երվանդ պ.գ.դ.

Բեյլենկովա Մարիա բ.գ.դ., պրոֆեսոր (Ռուսաստան)

Կուզնեցով Վասիլի պ.գ.թ., դոցենտ (Ռուսաստան)

Էքմեքչյան Լեոնա PhD (ԱՄՆ)

Իլյա Յակուբովիչ բ.գ.դ., պրոֆեսոր (Գերմանիա)

Ահմադջան Ղուրոնբեկով բ.գ.դ., պրոֆեսոր (Ուզբեկստան)

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

<i>ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹՅԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀ ԱՐՄԵՆ ՍԱՐԳՍՅԱՆԻ ՈՂՋՈՒՅՆԻ ԽՈՍՔԸ ԵՊՀ ԱՐԵՎԵԼԱԳԻՏՈՒԹՅԱՆ ՖԱԿՈՒԼՏԵՏԻ 50-ԱՍՅԱ ՀՈՐԵԼՅԱՆԻՆ</i>	11-12
---	-------

ԱՐԱԲԱԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆ

<i>Մկրտումյան Գայանե ՍՈՒՍՈՒԼՍԱՆՆԵՐԻ ԿՈՂՄԻՑ ՏՐՎԱԾ ՀՐՈՎԱՐՏԱԿ- ՊԱՅՄԱՆԱԳՐԵՐԻ ԴԵՐԸ ՔՐԻՍՏՈՆՅԱ ԲՆԱԿՉՈՒԹՅԱՆ ԿՅԱՆՔՈՒՄ</i>	14-27
--	-------

<i>Ռաֆայելովա Քրիստինե ՍԱՐԴՈՒ ՖԻԶԻԿԱԿԱՆ ՀԱՏԿԱՆԻՇՆԵՐԸ ԵՎ ՍՈՑԻԱԼԱԿԱՆ ԿԱՐԳԱՎԻՃԱԿԸ ԲՆՈՐՈՇՈՂ ՀԱՄԵՍԱՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՀՈԳԵԼԵԶՎԱԲԱՆԱԿԱՆ ԱՌԱՆՁՆԱՀԱՏԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐՆ ԱՐԱԲ ԵՎ ՀԱՅ ԼԵԶՎԱՍՇԱԿՈՒՅԹՆԵՐՈՒՄ</i>	28-39
--	-------

<i>Ikilikyan Sona ARAB-IRANIAN RELATIONS IN THE CONTEXT OF THE PERSIAN GULF NAMING DISPUTE</i>	40-54
--	-------

ԹՅՈՒՐՔԱԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆ

Ռամագյան Սամվել

«ՔՅՈՌՕՂԼԻ» ԷՊՈՍԻ ՊԱՏՄԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ

ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐՈՒԹՅԱՆ ՀԱՐՅԵՐԸ ԵՎ XVII ԴԱՐԻ

ՀԱՅ ՊԱՏՄԱԳՐՈՒԹՅՈՒՆԸ.....56-94

Հակոբյան Տաթևիկ

ԱԲԴՈՒԼ ՀԱՄԻԴ ԵՐԿՐՈՐԴԻ ԿԵՐՊԱՐԻ

ՎԵՐԱՐԺԵՎՈՐՄԱՆ ԱՐԴԻ ՄԻՏՈՒՄՆԵՐԸ

ԹՈՒՐՔԱԿԱՆ ՊԱՏՄԱԳՐՈՒԹՅԱՆ ՄԵՋ (ՍԵԼԻՄ

ԴԵՐԻՆԳԻԼԻ ԱՇԽԱՏՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՕՐԻՆԱԿՈՎ).....95-110

Սարգսյան Տաթևիկ

ՊՈԼՍՈ ՀԱՅՈՑ ՊԱՏՐԻԱՐՔԻ ԴԵՐԸ ԹՈՒՐՔԱԿԱՆ

ՊԵՏՈՒԹՅՈՒՆ-ՀԱՅ ՀԱՄԱՅՆՔ

ՀԱՐԱԲԵՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐՈՒՄ. ՕՍՄԱՆՅԱՆ ՎԵՐՋԻՆ

ՊԱՏՐԻԱՐՔ ԶԱՎԵՆ ՏԵՐ-ԵՂԻԱՅԱՆ.....111-123

Աբրահամյան Մհեր

ԵՐԻՏԹՈՒՐՔԵՐԻ ԲՈՆԻ ԿՐՈՆԱՓՈԽՈՒԹՅԱՆ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆԸ ՀԱՅԵՐԻ ՆԿԱՏՄԱՄԲ.....124-137

Պողոսյան Նաիրա

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՐՅԸ ՀԱԼԻԴԵ

ԷԴԻՓ ԱԴԸՎԱՐԻ ՀՈՒՇԵՐՈՒՄ.....138-151

Մելքոնյան Ռուբեն

ԵՐԻՏԹՈՒՐՔԵՐ-ՔԵՄԱԼԱԿԱՆՆԵՐ. ԳԱՂԱՓԱՐԱԿԱՆ

ԵՎ ԿԱԴՐԱՅԻՆ ՇԱՐՈՒՆԱԿԱԿԱՆՈՒԹՅՈՒՆ.....152-165

Գևորգյան Արշակ
 ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՈԼՍԻ ՀԱՅՈՑ ՊԱՏՐԻԱՐՔՈՒԹՅՈՒՆ-
 ԹՈՒՐԲԱԿԱՆ ԻՇԽԱՆՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ
 ՓՈԽՀԱՐԱԲԵՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ
 ԿԱՐՉԱՊԵՏ ԱԴՆԱՆ ՄԵՆԴԵՐԵՄԻ ԵՎ ԳԱՐԵԳԻՆ
 ՏՐԱՊԻԶՈՆՑԻ ՊԱՏՐԻԱՐՔԻ ԱՆՁՆԱԿԱՆ ՇՓՈՒՄՆԵՐԻ
 ՀԱՄԱՏԵՔՍՈՒՄ.....166-178

Հովսեփյան Լևոն
 ԹՈՒՐԲԻԱՅԻ ԱՆՎՏԱՆԳԱՅԻՆ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ
 ԱՐԴԻ ՄԻՏՈՒՄՆԵՐԸ ԵՎ ԱՆՎՏԱՆԳԱՅԻՆ
 ԻՆՔՆՈՒԹՅԱՆ ՓՈԽԱԿԵՐՊՈՒՄԸ.....179-205

Դարբինյան Հայկ
 «ՓԱՓՈՒԿ ՈՒԺԺ» ԶՈՒԳԱԿՑՈՒՄԸ «ԿՈՇՏ ՈՒԺԻՆ».
 ՀԱՆՐԱՅԻՆ ԴԻՎԱՆԱԳԻՏՈՒԹՅԱՆ
 ԻՆՍՏԻՏՈՒՑԻՈՆԱԼԻԶԱՑՈՒՄԸ ԹՈՒՐԲԻԱՅՈՒՄ.....206-219

Գևորգյան Արշակ
 «ԱՐԴԱՐՈՒԹՅՈՒՆ ԵՎ ԶԱՐԳԱՑՈՒՄ» ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹՅԱՆ
 ԿԱՅԱՑՄԱՆ ԳԱՂԱՓԱՐԱԿԱՆ ՀԱՄԱՏԵՔՍԸ.
 ՊԱՀՊԱՆՈՂԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՐԴԱՎԱՐՈՒԹՅՈՒՆՆ
 ԻԲՐԵՎ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԻՆՔՆՈՒԹՅՈՒՆ.....220-230

Հովհաննիսյան Գոռ
 ՌՈՒՄ-ԹՈՒՐԲԱԿԱՆ ՀԱՐԱԲԵՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ 1920-
 ԱԿԱՆՆԵՐԻՆ. ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԱԿՆԱՐԿ.....231-240

Հարությունյան Ավետիք
2015 թ. ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ
ԹՈՒՐՔԻԱՅՈՒՄ.....241-250

Մարգարյան Հայկ
ՏԵՂԱԿԱՆ ԻՆՔՆԱԿԱՌԱՎԱՐՄԱՆ ՄԱՐՄԻՆՆԵՐԻ
ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԱՐԺԵՔԻ ԹՈՒՐՔԱԿԱՆ
ԸՆԿԱԼՈՒՄՆԵՐԸ251-263

Պետունց Արեն
ԱԶԳԱՅՆԱՍՏՈՒԿԱԿԱՆ ՆՈՐ ՈՒԺԻ ԲԵՄԵԼԸ
ԹՈՒՐՔԻԱՅՈՒՄ 2018 թ. ԸՆՏՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐՈՒՄ.....264-278

Մելքոնյան Մարիամ
ԿՆՈՋ ԷՄԱՆՍԻՊԱՅԻԱՅԻ ԽՆԴԻՐԸ ՄԻՂԻ
ՀԱԹՈՒՆԻ «ԱՂԵՐՄԱԳՐՈՒՄ».....279-288

Պետրոսյան Ամալյա
XVIII ԴԱՐԻ ԹՈՒՐՔՄԵՆԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ
ՈՐՈՇ ԱՌԱՆՁՆԱՀԱՏԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՇՈՒՐՋ.....289-298

Խաչատրյան Շուշան
ՄՈՒԽԹԱՐ ԱՌԻԵՁՈՎԻ ՍՏԵՂԾԱԳՈՐԾՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ
ՀԱՅԵՐԵՆ ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՇՈՒՐՋ.....299-314

Մովսիսյան Լիլիթ
ԱՐԴԻ ՀԱՅ ԵՎ ԱՐԲԵՋԱՆԱԿԱՆ ՄԱՍՈՒԼԻ ԼԵԶՎԻ
ԲԱՌԱՊԱՇԱՐԻ ԶՈՒԳԱՐԿԱԿԱՆ ՔՆՆՈՒԹՅՈՒՆ.....315-328

*Хабидуллина Элмира **
 ЛИНГВИСТИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ ПЕРЕВОДОВ
 ХУДОЖЕСТВЕННОЙ ЛИТЕРАТУРЫ С ТАТАРСКОГО
 ЯЗЫКА НА ТУРЕЦКИЙ.....329-335

Քոչարյան Հայկ, Գևորգյան Աննա
 ԻՍԼԱՄԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՆԸ ԱՂԲԵՋԱՆՈՒՄ ԵՎ ԱՅՏ
 ԳՈՐԾՈՆԻ ԱԶԴԵՑՈՒԹՅՈՒՆԸ ՀՀ ԱՆՎՏԱՆԳԱՅԻՆ
 ՇԱՀԵՐԻ ՎՐԱ.....336-356

ԻՐԱՆԱԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆ

Vardanyan Aharon
 SOME REMARKS ON THE SOCIOLINGUISTIC
 SITUATION IN XALXĀL.....358-365

Տոնոյան Արտյոմ
 ԿՈՎԿԱՍՅԱՆ ՊԱՐՍԿԵՐԵՆՈՒՄ ԲՈՒՆ ԱՊԱՌՆԻ
 ԺԱՄԱՆԱԿԱԶԵՎԻ ԿԱԶՄՈՒԹՅԱՆ ՈՐՈՇ
 ԱՌԱՆՁՆԱՀԱՏԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՇՈՒՐՁ.....366-380

Բիանջյան Հասմիկ
 ՍԵՅՅԵԴ ՍՈՀԱՄՄԱԴ ԱԼԻ ՋԱՄԱԼՋԱԴԵԻ ԴԵՐԸ 19-Ը
 ԴԱՐԻ ՎԵՐՁԻ և 20-Ը ԴԱՐԻ ՄԿԶԲԻ ՊԱՐՄԻՑ
 ԳՐԱԿԱՆ ԼԵԶՎԻ ՆՈՐԱՅՄԱՆ ԳՈՐԾԸՆԹԱՅՈՒՄ.....381-392

Խաչատրյան Ջարոուհի
 ԹՅՈՒՐԲԱԿԱՆ ԾԱԳՄԱՆ ՁԻԱՆՈՒՆՆԵՐԸ
 ՊԱՐՍԿԵՐԵՆՈՒՄ.....393-402

Դավթյան Սոնա

*ԲՈՒՅՍԵՐԻ ԱՆՎԱՆՄԱՆ ՀԻՄՆԱԿԱՆ ՍԿՋԲՈՒՆՔՆԵՐԸ
ՊԱՐՍԿԵՐԵՆԻ ԵՎ ՀԱՅԵՐԵՆԻ ԲՈՒՍԱՆՎԱՆԱԿԱՆ
ՀԱՄԱԿԱՐԳԵՐՈՒՄ.....* 403-419

Կոստանյան Վահան

*ԱՅՐՈՒՄՆԵՐԻ ԾԱԳՈՒՄՆԱԲԱՆԱԿԱՆ ԱՌԱՍՊԵԼՆԵՐԸ
ԵՎ ՑԵՂԱՆՎԱՆ ՍՏՈՒԳԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆԸ.....* 420-430

Գեղամյան Աստղիկ

ՄԻՐԱՅԻՆ ՄՈՏԻՎՆԵՐԸ «ՇԱՀՆԱՍԵ»-ՈՒՄ..... 431-440

Պետրոսյան Լիանա

*ԻՐԱՆԱԿԱՆ ԱԶԳԱՅՆԱԿԱՆՈՒԹՅԱՆ ԽՈՍՈՒՅԹԸ
Մ. ԱՀՄԱԴԻՆԵԺԱԴԻ ԿԱՌԱՎԱՐՄԱՆ
ՏԱՐԻՆԵՐԻՆ (2005-2013 ԹԹ.).....* 441-449

Կոստանյան Վահան

ԱՅՐՈՒՄԱԿԱՆ ԿԱՑԱՐԱՆՆԵՐԻ ՆԿԱՐԱԳԻՐԸ..... 450-456

Брутян Ануш

*ПЕРСПЕКТИВЫ РОССИЙСКО-ИРАНСКОГО
СОТРУДНИЧЕСТВА ПОСЛЕ ПОДПИСАНИЯ СВПД.....* 457-471

Khorikyan Hovhannes

ON THE LOCATION OF THE NEPHTHALITES..... 472-486

Մելքոնյան Մարիամ*

**ԿՆՈՋ ԷՄԱՆՍԻՊԱՑԻԱՅԻ ԽՆԴԻՐԸ ՄԻՀՐԻ ՀԱԹՈՒՆԻ
«ԱՂԵՐՍԱԳՐՈՒՄ»**

Բանալի բառեր՝ կնոջ կարգավիճակ, բանաստեղծուհի, օսմանյան պոեզիա, էմանսիպացիա, հասարակական քննադատություն

Համաշխարհային, այդ թվում նաև թուրք գրականության մեջ որպես առանձին թեմատիկա հաճախ է ներկայացվում կնոջ հասարակական կարգավիճակի քննությունը: Այս փորձից անմասն չի մնացել նաև օսմանյան պոեզիան, որտեղ, թեկուզ հպանցիկ ձևով, սակայն հատկապես հենց կին գրողի կողմից անդրադարձ է կատարվել այս խնդրին: Սույն հոդվածում փորձ է արվել ուսումնասիրել 15-րդ դարի բանաստեղծուհի Միհրի Հաթունի կողմից կնոջ կարգավիճակի քննադատությունը՝ տիրոջ հասարակական-քաղաքական իրավիճակի համատեքստում:

Օսմանյան կայսրությունում, որի հիմքում ընկած էին իսլամական օրենքները, ցանկացած միջնադարյան-մուսուլմանական հասարակության նման կանայք ապրում էին մեկուսացված կյանքով: Ձևավորված սոցիալական մտածելակերպի պայմաններում իսլամական հանրության մեջ կանանց իրավունքները տարբեր առումներով բավական սահմանափակ էին: Որպես ասվածի հիմնավորում կարելի է նշել բազմակնությունը, գլխաշոր կրելու պարտադրանքը, մզկիթում

* ԵՊՀ արևելագիտության ֆակուլտետի թյուրքագիտության ամբիոնի հեռակա սապիրանտ, էլ. փոստ՝ mariam.melkonyan@ysu.am

կանանց՝ տղամարդկանց հետ աղոթելու արգելքը և այլ օրենքներ, որոնք կարգավորվում էին շարիաթով¹: Օսմանյան կայսրությունում «Կանանց հարցը», որը ձևակերպվել է արևելագետ Վ. Գորդլևսկու կողմից, վերջինիս դիտարկմամբ «իսլամական հասարակության մեջ երբեք գոյություն չի ունեցել»²: Թուրքագետ Ալ. Սաֆարյանը, հղում անելով ակադեմիկոս Վ. Գորդլևսկուն, գրում է. «Իսլամը կանանց ծածկեց *չարշաֆով*³ (*çarşaf*) և փակեց նրանց մուտքը դեպի հասարակական կյանք: Մինչև Մահմուդ 2-րդի ռեֆորմներն իսլամական հասարակությունը լուրմ էր կանանց հարցի մասին: Ընդունված չէր խոսել նրա (իմա՝ կնոջ) մասին, հարցեր տալ նրա առողջությունից և այլն»⁴: Ըստ օսմանյան հասարակական մտածելակերպի՝ կնոջ տեղն ընտանիքում էր, որտեղ նա պետք զբաղվեր միայն կենցաղային գործերով և երեխաների դաստիարակությամբ:

Կանանց նկատմամբ տիրող ընդհանուր վերաբերմունքը, որպես առանձին թեմատիկա, իր արտահայտումն է գտել օսմանյան պոեզիայում, որտեղ մասնավորապես հանդիպում են նրանց վերաբերող բացասական կարծիքներ արտահայտող ստեղծագործություններ: Այստեղ կանանց տրվում են հետևյալ բնորոշումները՝ Աստծո կողմից անիծված (*melune*), կարիճ (*akrep*), կարճ խելք ունեցող (*kısa aklı*), տխմար (*ahmak*), խորամանկ (*hilekâr*), վատ (*kötü*), վստահության անարժան (*itimada lâyük*

¹ Кулиева Э. Р., Коран, Смысловой перевод и комментарии Э. Р. Кулиева - М.: Умма, 2003, ինչպես նաև Mohammad Zafrulla Khan, Women in Islam, Islam International Publications Limited Islamabad, Sheephatch Lane, Tilford, Surrey, Uk, 2008, pp. 1-33, <https://www.alislam.org/library/WOMANINISLAM.pdf>

² Гордлевский В. А., «Женская доля», Избранные сочинения, т. 3, Москва, 1962, с. 16-17.

³ Չարշաֆ (թուրք.) – կանանց համար պարտադիր իսլամական գլխաշոր (արաբերեն՝ հիջաբ):

⁴ Safaryan Al., On The History of Turkish Feminism, “Iran and the Caucasus”, Vol.11.1, Brill, Leiden-Boston, 2007, p. 141.

olmayan), ստախոս (*yalancı*), անհավատարիմ (*vefasız*), տղամարդուն տանջող (*erkeğe cevr ve cefa eden*), սատանայի պարան (*şeytanın ipi*) և այլն⁵: Ուշագրավ են բանաստեղծ Ռասիհի հետևյալ տողերը, որտեղ պոետը կոչ է անում չհավատալ կնոջ խոսքերին.

*Sakin aldanma avretin sözüne
Merd isen bakma onların yüzüne⁶*

*Զգու՛յշ, կնոջ խոսքերին մի՛ հավատա,
Եթե մարդ ես, նրանց երեսին մի՛ նայիր:*

Կանանց նկատմամբ եղող ընդհանուր վերաբերմունքի և իրավունքների սահմանափակման պատճառով գրեթե անհնար էր նրանց մուտքը գրականություն: Քննվող ժամանակաշրջանում ևս (15-16-րդ դդ), երբ բացահայտ կերպով առկա էր տղամարդ արվեստագետների, մասնավորապես բանաստեղծների գերակայությունը, կանանց կողմից ստեղծագործելն ու հատկապես ստեղծագործությունների ժողովածու՝ դիվան, կազմելը քիչ հանդիպող երևույթ էր⁷: Ինչպես նշում է թուրք գրականագետ Թ. Այը «Օսմանյան գրականության մեջ հազարավոր բանաստեղծների շարքում կանանց սակավաթիվ լինելն իրենց ապրած ժամանակ երկու կողմին (տղամարդկանց և կանանց – Մ.Մ.) տրված իրավունքների և արժևորման ցուցիչն է»⁸:

⁵ Levend A. S., *Divan Edebiyatı: Kelimeler ve Remizler, Mazmunlar ve Mefhumlar*, 4. Basım, İstanbul, 1984, էջ 581-584:

⁶ Նույն տեղում, էջ 583:

⁷ Arslan M., *Mihri Hatun Divanı*, Ankara, 2018, s. 2.

⁸ Ay T., *Türk Kadın Şairleri*, İstanbul, 1934, s. 3.

Այնուամենայնիվ, ինչպես նշում է մեկ այլ թուրք գրականագետ Ն. Ս. Բանարլը, 15-րդ դարը նշանավորվեց Դիվանի գրականության մեջ տաղանդավոր բանաստեղծուհիների ի հայտ գալով⁹:

Օսմանյան պոեզիայում կանանց դերի մասին կարծիքները միանշանակ չեն, թեև ուսումնասիրողների մեծ մասն ընդունում է, որ նրանք բավականաչափ ազատ չէին: Այս առումով հարկ է նշել այն կարևոր հանգամանքը, որ օսմանյան բանաստեղծուհիների մեծամասնությունն ավանդաբար պատկանել է վերնախավին¹⁰, այսինքն գրական կյանք մուտք գործելուն նպաստել է իրենց ընտանիքների կարգավիճակը: Ակնհայտ է, որ սոցիալական կյանքի ազդեցության պայմաններում նրանց հիմնական մասը ստեղծագործել է դիվանի գրականության՝ մշակված գրական ավանդույթների շրջանակներում, և չի կարողացել արտահայտել սեփական զգացմունքներն ու գաղափարները¹¹: Այս առումով Ն. Բեքիրօղլուն գրում է. «Մի հասարակության մեջ, որտեղ կնոջ ամենակարևոր առանձնահատկությունը համարվում էր «իր մասին չխոսելը» կին գրողի համար անգամ բանաստեղծության ձևով իրեն, իր զգացմունքները, սերերը, ցավերը, հույսերը, կարճ ասած իր բարոյական գրավչությունը ներկայացնելն ու դրանով իր մասին պատմելը դառնում էր զգուշավորություն»¹²:

Ասվածի վառ օրինակ է հանդիսանում օսմանյան առաջին կին գրող համարվող **Ջենեփ Հաթունի**՝ մեզ հասած գազելը, որն ունի սուֆիական բնույթ և լիովին տեղավորվում է դիվանի գրականության բանաստեղծական արվեստի չափանիշների շրջանակներում՝ գաղափարապես չառանձնանալով այդ շրջանի սղամարդ բանաստեղծների ստեղծագործություններից.

⁹ Banarlı N. S., Resimli Türk Edebiyatı Tarihi, c. 1, İstanbul 2004, s. 451.

¹⁰ İspirli S. A., Kadın divan şairleri ve geleneğin uzantısı, 1.Basım, Ankara, 2007, s. 7.

¹¹ Նույն տեղում, էջ 13:

¹² Bekiroğlu N., Osmanlıda Kadın Şairler, www.nazanbekiroglu.net

Yâri yolunda ışk ile derdinden öleni
Kim der sana ki hecr ile cânın mükedder it
Zeyneb ko meyli zînet-i dünyâyâ zen gibi
Merd-âne var sâde dil olup terk-i zîver it

*Քո սիրուց ու վշտից մահացողին կես ճայնապարհին
թողեցիր ,*

*Ո՞վ ասաց քեզ հեռանալով կյանքդ վշտալի դարձրու :
Զեյնե՛ փ, դու մի կնոջ նման հակված ես դեպի այսաշխարհի
զարդերը,*

*Մարդու նման մաքուր սիրտ եղի՛ր, զարդն ու զարդարանքը
թո՛ղ:*

Կին գրողներից բացառություն է կազմում 15-16-րդ դարերի հայտնի բանաստեղծուհի **Միհրի Հաթունը**¹³(1456-1514 թթ), ով ապրել և ստեղծագործել է Ամասիայում՝ հանդիսանալով արքայազն Բայազեդի, այնուհետև Ահմեդի և վերջինիս մոր գրական շրջանակի անդամ և գրուցակից:

Վերջինիս դիվանում կարելի է հանդիպել բազմաթիվ տողերի, որոնք իր ժամանակի համար առաջադեմ գաղափարներ

¹³ Միհրի Հաթունի կյանքի և գրական գործունեության մասին առավել մանրամասն տե՛ս Tezkire-i Lâtîfî, s. 319, Koprülü M. F., Yeni Osmanlı tarih-i edebiyatı, İstanbul, Şirket mertebiye matbaası, 1332 (1945), s. 248, Михри-Хатун. Диван, Критический текст и вступительная статья Е. И. Маштаковой, Москва, с. 1-99, Cemici S., XV yüzyıl kadın şairlerinden Mihrî Hatun, Toplumsal Tarih, Cilt 2., Sayı: 9, (Eylül, 1994), s. 13. <http://isamveri.org/pdfdkm/13/DKM131344.pdf>, Gibb E. J., The poets and poetry of Turkey, London, 1901, p. 216, Halid M. İlk kadın şair Mihrî, Hayat Mecmuası, c. 14, sayı 92, 30 Ağustos, 1928, ss. 277-278. <http://isamveri.org/pdfdkm/13/DKM131344.pdf>.

են արտահայտում, սակայն առավել ուշագրավ է **«Tazarru'-nâme»** («**Աղերսագիրք**») ստեղծագործությունը: Այս խրատական բնույթի չափածո գործի վերջաբանը (**«Hâteme-i Risâle¹⁴»** («**Ռիսալեի ավարտ**»)) սկսվում է Աստծուն ուղղված գովաբանական տողերով.

Hamdullah avn îdûp rebb ül-enam

Bu tezarrunâme-i kıldım tamâm

Hamdullah variken aklım bilûm

Bu îlahiyyâtı nazm ettin dilûm¹⁵.

Փա՛նք քեզ օգնությանդ համար, մարդկության Տե՛ր,

Ավարտեցի այս աղերսագիրք,

Միտքս գիտի գովաբանության մասին,

Ինձ արժանացրել էս այս աստվածային շնորհին:

Սակայն նշված բեյթերին հաջորդող տողերը կարծես հակասում են Աստծուն խոնարհ լինելու գաղափարին: Վերջինիս իր գոհունակությունն արտահայտելուց հետո բանաստեղծուհին յուրատեսակ բողոք է հղում արարչին, արտահայտում է իր անհամաձայնությունն Աստծո ստեղծած անարդարության դեմ և համարձակվում է պատասխանել անգամ կանանց ուղղված հասարակական քննադատություններին:

Setr ede eksiklüğeyn her ne ki var

Etme cemmale aybeyn-i aşıkâr

İşidüp dâın etmeye her bî haber

Mihrînin kalbini kılmaya keder

Lık Mihrî dâinün zanni budur

Bu sözi dir ol ki kâmil usludur

¹⁴ Михри-Хатун. Диван, с. 53-55.

¹⁵ Նույն տեղում, էջ 53:

*Bir müennes yigdürtür kim ehl da
Bin müzekkerden ki ol nâ-ehl ola
Bir müennes yig ki zihni pâk ola
Bin müzekkerden ki bi-idrâk ola¹⁶*

*Ինչ պակասություն էլ լինի, թաքցրու՛,
Մի բացահայտիր ակնառու թերությունները:
Ամեն անտեղյակի չարախոսությունը լսելով՝
Միհրիի սիրտը վիշտն է պատում:
Ասում են, թե կինը բավական խելք չունի,
Նրա ամեն մի խոսքը պետք է ամբարտավան կարծել:
Մակայն Միհրին գտնում է, և նրա կարծիքն է այսպիսին,
Եվ հասուն միտք ունեցողն է այդպես ասում:
Մի արժանավոր կինն ավելի լավ է,
Քան հազար անարժան տղամարդ:
Մի լուսավոր կինն ավելի լավ է,
Քան հազար խավարամիտ տղամարդ:*

Ինչպես տեսնում ենք, այստեղ բարձրացվում է տղամարդկին անհավասարության խնդիրը: Կարող ենք ասել, որ «Աղերսագրի» վերջաբանում բանաստեղծուհին փորձում է բարձրացնել նաև կնոջ բնական իրավունքների հարցը, քանի որ այս տողերը մասնավորապես ենթադրում են այն միտքը, որ կինն իր խելքով և գաղափարներով ոչնչով չի զիջում տղամարդուն, հաճախ նույնիսկ գերազանցում է, ուստի նրան նույնպես պետք է ընդունել որպես մարդկային էակի, ով իրավունք ունի դրսևորելու իր արժանիքները, արտահայտելու իր գաղափարներն այնպես,

¹⁶ Նույն տեղում, էջ 55:

ինչպես տղամարդիկ: Թեև «*Hâteme-i Risâle*»-ի այս տողերում արտահայտված գաղափարները գերիշխող չեն Միհրի Հաթունի ստեղծագործություններում, սակայն, այնուհանդերձ, փաստում են այն մասին, որ օսմանյան գրականության մեջ կանանց իրավունքների պաշտպանությանը նվիրված գաղափարների կարելի է հանդիպել դեռևս 15-16-րդ դարերի պոեզիայում: Միհրիի մասին թուրք գրականագետ Մ. Ուրազն իր՝ «Մեր բանաստեղծուհիները» աշխատության մեջ գրում է. «Դիվանի պոեզիայի շրջանակներում ստեղծագործող բանաստեղծուհի Միհրիին միակն է, ով կարողացել է անկեղծորեն ցույց տալ իր սեռի զգացմունքային առանձնահատկությունները: Ի տարբերություն մյուս կին գրողների, որոնց գազելները կրում են տղամարդկային ձայնն ու զգացմունքները, նրա ստեղծագործությունները ներառում են կանացի հոգու հնչյուններն ու բողոքները...»¹⁷:

Իր ժամանակի համար չափազանց համարձակ այս տողերն օսմանյան դիվանի գրականության մեջ հանդիպող առաջին և եզակի դեպքն է: Կարևոր է փաստել այն հանգամանքը, որ միջնադարյան իսլամական հասարակության մեջ նմանատիպ հարց է բարձրացվում հենց կնոջ կողմից: Այս պատճառով էլ որոշ գրականագետներ Միհրիի ստեղծագործություններն ուսումնասիրելիս խոսում են այստեղ առկա վաղ ֆեմինիստական տարրերի մասին¹⁸: Ուշագրավ է այն փաստը, որ Միհրիից հետո մինչև թանգիմաթի շրջան (19-րդ դարի կեսեր) ոչ մի բանաստեղծուհի նման խնդիր չի բարձրացրել: Թերևս դա է պատճառը, որ Միհրի Հաթունն օսմանյան կին գրողների շարքում առանձնահատուկ տեղ է զբաղեցնում: Դիվանի գրականության մյուս կին գրողներից ոչ ոք չունի այն ազատությունն ու

¹⁷ Uraz M., Resimli Kadın Şair ve Muharrirlerimiz, İstanbul 1941, s. 19.

¹⁸ Михри-Хатун. Диван, с. 55.

անկեղծությունը, ինչը Միհրիի համար առանձնահատուկ դիրք է ապահովում¹⁹:

Այսպիսով, 15-16-րդ դարերում առհասարակ հնարավոր չէր բարձրացնել կանանց իրավունքներին վերաբերող հարցեր: Այնուամենայնիվ, օսմանյան գրականության մեջ փոքրաթիվ կին գրողների շարքում առանձնահատուկ տեղ զբաղեցնող Միհրի Հաթունը, իր՝ **«Աղեքսազիր»** ստեղծագործության մեջ անգամ առաջ է քաշում այնպիսի խնդիրներ, որոնք ուղղված են տղամարդ-կին անհավասարության դեմ և ենթադրում են միջնադարյան իսլամական հասարակության մեջ կնոջ իրավագուրկ վիճակի և նրա բնական իրավունքների պաշտպանության հարցի բարձրացում:

¹⁹ İslam Ansiklopedisi, Cilt 8, İstanbul 1945, s. 306, İspirli S. A., նշված աշխ., էջ 39.

**THE PROBLEM OF EMANCIPATION IN MIHRI HATUN'S
«TAZARRU‘-NÂME»**

Melkonyan Mariam
(Summary)

The study of women's social status is often presented as a separate subject in the world literature, including Turkish literature. The Ottoman poetry has not been separated from this experience, where, though in a subtle way, this issue has been touched especially by a female writer. In this article, an attempt has been made to study the 15th century poetess Mihri Hatun's criticism of woman status in social-political context.

**ВОПРОС ЖЕНСКОЙ ЭМАНСИПАЦИИ В «ПОЭМА
ПОКАЯНИЯ» МИХРИ ХАТУН**

Мелконян Мариам
(Резюме)

В мировой, в том числе турецкой литературе часто темой исследования становится общественный статуса женщины. Эта тенденция не обошла и османскую поэзию, в которой хоть и поверхностно, но именно со стороны писатель-женщина обратилась к этой проблеме. В данной статье мы попытались в контексте социально-политической ситуации в стране представить критику статуса женщины со стороны поэтессы 15-го века Михри Хатун.